

Al eeuwenlang worden planten en dieren de wereld over gesleept, denk aan voedselgewassen, huisdieren en sierplanten. Tegenwoordig zijn exotische tuinplanten voor iedereen te koop in talrijke tuincentra en online. Meestal levert dat geen problemen op, maar bij enkele soorten wel.

Bloeiende watercrassula in een oever (Foto: M.Verhofstad)

Invasieve exoten: **Tuin er niet in!**

Tekst: Michiel Verhofstad & Baudewijn Odé

Een deel van de toegepaste tuinplanten komt van oorsprong niet in Nederland voor. Vaak is dit gelukkig geen probleem en zorgen deze 'soorten van ver' niet voor problemen in onze natuur, bijvoorbeeld omdat ze zich niet zelfstandig kunnen handhaven, nauwelijks uitbreiden of niet voortplanten. Sommige van deze ingevoerde plantensoorten kunnen wel voor problemen zorgen: de invasieve exoten. Zij concurreren bijvoorbeeld inheemse planten en schaden daarmee de ecologie én natuurhistorische waarde, woekeren (Japanse duizendknoop), of vormen een

gezondheidsrisico (reuzenberenklauw). Enkele soorten zijn inmiddels bij wet verboden¹. Een groot aantal van de invasieve exotische plantensoorten zijn van oorsprong tuinplanten. Als tuineigenaar, kweker, hovenier of ontwerper kun je dus veel bijdragen aan het tegengaan van problemen veroorzaakt door invasieve exoten!

Verspreiding

Tuinplanten kunnen op verschillende manieren in de natuur terecht komen, zoals:

- directe aanplant in de natuur;
- het dumpen van planten, vruchten, snoei- en bodemafval in de natuur;
- via gereedschap en materieel

waar levensvatbare plantendelen aan blijven zitten;

- het (ondergronds) uitlopen vanuit een tuin de natuur in;
- verspreiding door dieren. Dat kan door het eten van zaden/vruchten en vervolgens uitpoepen of door het vastkleven van plantendelen en zaden aan de huid/vacht/poten die vervolgens weer loslaten;
- verspreiding van zaden via wind of water.

Hieronder gaan we verder in op twee notoire risicogroepen; namelijk plantensoorten, vaak in vijvers toegepast, die vanuit (hele kleine) fragmenten uit kunnen groeien tot nieuwe planten en plantensoorten

Watercrassula (*Crassula helmsii*)

Oorsprong: Australië & Nieuw Zeeland

Waarschijnlijke introductie: via vijver- & aquariumplantenhandel, in Nederland voor het eerst gemeld in 1995. Soms gezien in potten met andere waterplanten (verstekeling).

Herkenning: kleine zodevormende oever/moerasplant met kleine witte viertallige gesteelde bloemen, tegenoverstaande lijnvormige bladen van 0.5-1.5cm lang en stengels tot enkele tientallen centimeters lang. De landvorm heeft wat weg van een vetplantje, de onderwatervorm van (inheemse) 'sterrenkrozen' (*Callitriche spp.*).

Groeiplek natuur: oevers en waterkanten.

Problematiek: Taaie soort die veel (mechanisch/fysische) stress kan overleven en makkelijk via hele kleine fragmenten kan verspreiden. De soort kan woekeren in voedselarme milieus en kan venoevers en andere kwetsbare plekken bedreigen.

Probleemaanpak: Preventie! Erg lastig te verwijderen, methoden zijn tijdrovend en/of rigoreus met (tijdelijk) grote impact op natuur.

Extra aandachtspunt: Regelmatig groeit watercrassula in en rond vijvers. Voor hoveniers belangrijk om daarop verdacht te zijn. Het schoonmaken van gebruikt gereedschap, laarzen of waadpakken zijn belangrijke maatregelen om verspreiding te voorkomen.

die bessen met kiemkrachtig zaad hebben en gemakkelijk via vogels verspreid worden.

Vijverplanten

Een vijver doet je tuin leven en kan van grote meerwaarde zijn voor wilde (stads)dieren. Water- en oeverplanten (incl. de zogenaamde zuurstofplanten) zijn niet alleen mooi in je vijver, maar vervullen ook belangrijke ecologische functies, zoals het bieden van voedsel en leefgebied aan dieren. Tevens kunnen ze bijdragen aan de waterkwaliteit. Naast inheemse plantensoorten zijn ook voor de vijver planten van ver gehaald, waaronder invasieve exoten. Invasieve waterplanten hebben veel groeikracht. Denk aan soorten als de grote waternavel, ongelijkbladig vederkruid of smalle waterpest die

het hele water dicht kunnen groeien. Watercrassula (zie kader) kan zowel op de oever als in ondiep water een dekkende mat vormen waartussen maar weinig anders kan groeien. Zulke soorten hebben grote invloed op de kwaliteit van het oppervlaktewater voor mens én natuur. Wat hebben deze drie soorten gemeen? Ze kunnen zich heel gemakkelijk verspreiden via fragmenten: kleine stukjes van de plant die makkelijk afdrijven of aan gereedschap of laarzen blijven hangen en zo op een nieuwe plek weer kunnen gaan woekeren als de condities geschikt zijn. Je kunt je voorstellen dat deze soorten moeilijk weg te krijgen te zijn uit de natuur als ze er eenmaal zijn. Gooi dus nooit overtollige vijverplanten in openbaar water of in de natuur. Voorkomen is beter dan genezen!

Enkele in Nederland inheemse soorten, worden in andere landen als invasief gezien en bestreden; zoals aarvederkruid in de Verenigde Staten.

Aarvederkruid (Ill. Aart van Breda)

Besdragers en Voedselbossen

Een andere groep planten die potentieel risicovol zijn om invasief gedrag te vertonen in onze natuur zijn planten die zaden, bessen of vruchten maken die gemakkelijk via dieren (of de wind!) verspreiden. Hierdoor kan de soort heel gemakkelijk grote afstanden afleggen en daarmee ook voet aan de grond krijgen op minder toegankelijke plekken ver in de natuur en daar voor problemen zorgen. Denk bijvoorbeeld aan de laurierkers, cotoneasters, maar potentieel ook planten uit de populaire voedselbossen zoals de trosbosbes (ook wel blauwe bes genoemd, zie kader). Houd bij het ontwerp en de aanleg van voedselbossen, maar ook bij keuze voor 'klimaatbestendige' beplanting, rekening met de risico's van invasieve exoten. Kies voor inheemse planten of soorten die zich niet zelfstandig voortplanten.

Trosbosbes (Foto's: Wolverlei/Martin Stevens)

Trosbosbes kan zich vestigen in heide- en hoogveengebieden

Trosbosbes²

Oorsprong: Noord-Amerika, gekweekte 'blauwe bessen' zijn ontstaan uit kruisingen met de volgende drie soorten: *Vaccinium corymbosum*, *V. angustifolium* en *V. formosum*. Er zijn inmiddels enkele tientallen cultivars in de handel, maar het is veelal onbekend welke invasief zijn.

Waarschijnlijke introductie: Zowel vanwege sierwaarde als voedselwaarde naar Nederland gehaald, eerste bekende aanplant 1923, vanaf 1932 in de natuur gezien.

Herkenning: Struikvorm met aan de houtige takken elliptische tot eironde bladeren van 4-8cm welke van boven donkerder zijn dan aan de onderkant. Bladrand meestal gaaf (soms gezaagd), nerven zijn aan de bovenkant behaard. Bloeit in Nederland meestal rond mei

met trossen urnvormige wit-lichtroze bloemen en draagt vrucht in juni-augustus. De bessen zijn duidelijk groter dan van de inheemse bosbes.

Groeiplek natuur: bossen en bosranden, natte heidegebieden, hoogveenmoerassen en langs hoogveenvennen.

Problematiek: met name in hoogveengebieden kan de soort struwelen vormen waarbij de inheemse hoogveenvegetatie kan worden verdrongen.

Probleemaanpak: Als schade voor de natuur voorzien wordt, wordt de soort bestreden (verwijderd). Er is tevens, naar verluidt, een 'pitloze' variant beschikbaar, maar het is lastig in het tuincentrum met zekerheid vast te stellen of een 'blauwe bes' geen kiemkrachtige zaden maakt. Kies dus liever voor een alternatief, of houd de plant binnen. Plant de soort zeker niet aan nabij natuurgebieden met hoogveenvegetaties.

Algemene tips:

- Gooi geen planten, plantendelen of grond (kunnen wortels/zaden in zitten) in de natuur en gooi geen waterplanten in openbaar water.
- Plant geen invasieve exoten aan maar kies mooie alternatieven. Hierdoor vermijd je ook problemen van woekerende planten in eigen tuin/park.
- Reinig spullen (auto, maaimachines, boot, kleding, schoenzolen, etc.) na bezoek aan besmette tuinen of andere gebieden om te voorkomen dat invasieve exoten worden verspreid.

- Meld waarnemingen van invasieve exoten, zodat eigenaren weten als een nieuwe besmetting plaatsvindt en snel kunnen handelen vóórdat problemen ontstaan³.
- Informeer anderen over invasieve exoten en wat je kan doen om problemen te voorkomen.
- Stimuleer anderen om voorgaande ook te doen!

Michiel Verhofstad & Baudewijn Odé zijn werkzaam bij FLORON.

Meer informatie:

¹ www.nvwa.nl/onderwerpen/invasieve-exoten/unielijst-invasieve-exoten

² Exotenpaspoort trosbosbes, zoek op: www.nederlandsesoorten.nl

³ Bijvoorbeeld via de FLORON VERA-app (www.floron.nl/meedoen/vera), waarneming.nl, en/of direct bij de beheerder/eigenaar. www.tuinernietin.nl: meer over invasieve exoten, databank met potentieel invasieve tuinplanten en gratis informatiemateriaal. www.verspreidingsatlas.nl/planten: waarnemingen en voorkomen van planten, zowel inheems als exoot.